

ЭРКИН МАЛИК

**БОЛАЛИГИМ
ЭРТАКЛАРИ**

(Қисса)

Иккинчи китоб

**BOLALIGIM
ERTAKLARI**

(Qissa)

Ikkinchi kitob

“SHARQ” NASHRIYOT-MATBAA
AKSIYADORLIK KOMPANIYASI
BOSH TAHRIRIYATI
TOSHKENT – 2013

UO‘K: 821.512.133-3

KBK 84(50‘)6

M 22

M 22 **Malik, Erkin**

Bolaligim ertaklari: Qissa. Ikkinchi kitob –
T.: “Sharq”, 2013. – 296 b.

ISBN 978-9943-00-940-0

МУСОФИРХОНА

1950 йиллар... Қишлоғимиз... Қишлоғимиз деганим – Тошкентдек шаҳри азимнинг кунботар тарафидаги ёз кунлари кўм-кўк қамишзорларга, қиш кунлари оппоқ туманларга бурканиб ётадиган қадим Бўзсув бўйлари... Бу ерларда шундай жарлар борки, кундузлари на офтоб, кечалари на ой нурлари етиб боради. Алвасти ва жинлар ин қуриб олган қоронғи пучмоқларида булоқ сувлари милт-милт қилиб қайнаб ётади. Булоқларнинг баъзиси чучук, баъзиси шўр, баъзиси қайноқ, баъзиси яхдеклигидан одам ичса тишини синдиради. Шўр булоқларнинг атрофини оппоқ туз қоплаган. Уларга на бир ҳайвон, на бир қуш яқин келади. Чучук булоқларга эса аллақайлардан сўқмоқлар тушиб келади. Булоқ сувлари сув ўтларини гоҳ кўтариб, гоҳ тушириб ўйнайди. Устида холдек-холдек сузгичлар сузади. Шамол туриб, қамишлар чайқалади-ю, офтоб нурларига йўл очилиб, сузгичларни жажжи соққачаларга айлантириб, булоқ тагини бир зумга бўлса ҳам ёритиб юборади. Камалак ранглари заифгина юз кўрсатиб, шу заҳоти сўнади. Атрофда ранг-баранг ниначилар шовқинсиз учади. Искартопарлар сув ичгани келган жон борки, ачитиб чақади. Қишлоқдаги одамларнинг тақдири ҳам шу булоқларга ўхшайди: бири шўр, бири аччиқ, бири чучук... Қишлоқда иккинчи жаҳон уруши йиллари (1940–1945) ватанларидан кўчириб келинган месхети турклари, қрим татарлар, уйғурлар, дунганлар (улар 1947–1948 йиллари Шарқий Туркистон – Уйғуристондан кўчириб келинган), шунингдек, Фарғона водийсидан кулоқ қилинганлар яшайди. Хуллас, қишлоқ деганим улкан бир мусофирхонага ўхшайди. Итоб (сургун) қилинганларни қишлоқдан чиқаришмайди. Улар ойда бир марта рўйхатдан ўтиб турадилар. Тақдир шамоллари мени ҳам шу улкан

MUSOFIRXONA

1950-yillar... Qishlog‘imiz... Qishlog‘imiz deganim – Toshkentdek shahri azimning kunbotar tarafidagi yoz kunlari ko‘m-ko‘k qamishzorlarga, qish kunlari oppoq tumanlarga burkanib yotadigan qadim Bo‘zsuv bo‘ylari... Bu yerlarda shunday jarlar borki, kunduzlari na oftob, kechalari na oy nurlari yetib boradi. Alvasti va jinlar in qurib olgan qorong‘i puchmoqlarida buloq suvlari milt-milt qilib qaynab yotadi. Buloqlarning ba‘zisi chuchuk, ba‘zisi sho‘r, ba‘zisi qaynoq, ba‘zisi yaxdekligidan odam ichsa tishini sindiradi. Sho‘r buloqlarning atrofini oppoq tuz qoplagan. Ularga na bir hayvon, na bir qush yaqin keladi. Chuchuk buloqlarga esa allaqaylardan so‘qmoqlar tushib keladi. Buloq suvlari suv o‘tlarini goh ko‘tarib, goh tushirib o‘ynaydi. Ustida xoldek-xoldek suzgichlar suzadi. Shamol turib, qamishlar chayqaladi-yu, oftob nurlariga yo‘l ochilib, suzgichlarni jajji soqqachalarga aylantirib, buloq tagini bir zumga bo‘lsa ham yoritib yuboradi. Kamalak ranglari zaifgina yuz ko‘rsatib, shu zahoti so‘nadi. Atrofdan rang-barang ninachilar shovqinsiz uchadi. Iskabtoparlar suv ichgani kelgan jon borki, achitib chaqadi. Qishloqdagi odamlarning taqdiri ham shu buloqlarga o‘xshaydi: biri sho‘r, biri achchiq, biri chuchuk... Qishloqda ikkinchi jahon urushi yillari (1940–1945) vatanlaridan ko‘chirib kelingan mesxeti turklari, qrim tatarlar, uyg‘urlar, dunganlar (ular 1947–1948 yillari Sharqiy Turkiston – Uyg‘uristondan ko‘chirib kelingan), shuningdek, Farg‘ona vodiysidan quloq qilinganlar yashaydi. Xullas, qishloq deganim ulkan bir musofirxonaga o‘xshaydi. Itob (surgun) qilinganlarni qishloqdan chiqarishmaydi. Ular oyda bir marta ro‘yxatdan o‘tib turadilar. Taqdir shamollari meni ham shu ulkan musofirxonaga olib kelib tashladi. Endi men Tursun ammamnikida yashayman. Ha, o‘sha bir vaqtlar

мусофирхонага олиб келиб ташлади. Энди мен Турсун аммамникида яшайман. Ҳа, ўша бир вақтлар Зангиотанинг йўлидан мени топиб олган аммамникида. Бу ерга келиб, ўзимни қафасдан қутулган қушдек ҳис қилдим. Шу кунгача бошқаларнинг кўнглига қараб яшаган бўлсам, энди бу ердагилар менинг кўнглимга қарашади. Ҳаёлимда дунё бир айланиб, ҳамма нарса менинг фойдамга ўзгариб қолгандек. Азоб-у уқубатлар, хўрланишлар, таҳқирланишлар ортда қолган. Бу ернинг офтоби ҳам, оймомоси ҳам бўлакча. Офтоб шундоққина баланд-паст тепаликлар орқасидан чиқиб келади. Тепалар устида пахса деворли кўрғонлар кўринади.

Аммамнинг уйи ҳам тепалик устида. Баҳорги майсалар исини олиб ғир-ғир шамол эсади. Бор вужудим яйраб, кўзимга ҳамма нарса чиройли кўринади. Беихтиёр эртанги кунлар ҳақида ўйлаб қоламан. Ширин орзулар оғушида осмон-у фалакларда учиб юраман. Тепалар атрофидаги ҳайдалган майдонлар юзини офтоб оқартирган. Улардан нари яна баланд-паст тепаликлар бошланади. Қишлоқни оралаб ўтган илонизи кўча кўрғонларни бир-бири билан боғлайди. Турсун аммамникида Саодат аммам (у киши мендан бор-йўғи беш-олти ёш катта, шунга опа дейман), жиянларим Йўлдош (тўрт ёш), Эргаш (уч ёш), Рихси (бир ёш) билан бирга яшаймиз. Мажид поччам урушдан касал орттириб келиб, мен келмасимдан сал олдин оламдан ўтган экан.

Ғанижон амаким мени бу ерга олиб келиб қўйиб, бирдан Қозоғистонга – Марҳамат аммамникига кетадиган бўлиб қолди. “Опа, битта нонхўр кўпайди, энди мен кетмасам бўлмайди”, – деганини эшитиб қолдим. Бировга юк бўлиб яшаш қанақалигини мен яхши биламан. Дадамнинг ота-оналари оламдан ўтгач, Саодат аммам билан Ғанижон амаким Турсун аммамнинг кўлида қолган. Шунгами, аммам Ғанижон амакимни Қозоғистонга жўнатгиси йўқ. Саодат опам бўлса: “Кетманг, ака, кетманг”, – деб уввос солиб йиғлаб ётибди. Саодат опам озғин,

Zangiotaning yo‘lidan meni topib olgan ammamnikida. Bu erga kelib, o‘zimni qafasdan qutulgan qushdek his qildim. Shu kungacha boshqalarning ko‘ngliga qarab yashagan bo‘lsam, endi bu yerdagilar mening ko‘nglimga qarashadi. Xayolimda dunyo bir aylanib, hamma narsa mening foydamga o‘zgarib qolgandek. Azob-u uqubatlar, xo‘rlanishlar, tahqirlanishlar ortda qolgan. Bu erning oftobi ham, oymomosi ham bo‘lakcha. Oftob shundoqqina baland-past tepaliklar orqasidan chiqib keladi. Tepalar ustida paxsa devorli qo‘rg‘onlar ko‘rinadi.

Ammamning uyi ham tepalik ustida. Bahorgi maysalar isini olib g‘ir-g‘ir shamol esadi. Bor vujudim yayrab, ko‘zimga hamma narsa chiroyli ko‘rinadi. Beixtiyor ertangi kunlar haqida o‘ylab qolaman. Shirin orzular og‘ushida osmon-u falaklarda uchib yuraman. Tepalar atrofidagi haydalgan maydonlar yuzini oftob oqartirgan. Ulardan nari yana baland-past tepaliklar boshlanadi. Qishloqni oralab o‘tgan ilonizi ko‘cha qo‘rg‘onlarni bir-biri bilan bog‘laydi. Tursun ammamnikida Saodat ammam (u kishi mendan bor-yo‘g‘i besh-olti yosh katta, shunga opa deyman), jiyanlarim Yo‘ldosh (to‘rt yosh), Ergash (uch yosh), Rixsi (bir yosh) bilan birga yashaymiz. Majid pochcham urushdan kasal orttirib kelib, men kelmasimdan sal oldin olamdan o‘tgan ekan.

G‘anijon amakim meni bu yerga olib kelib qo‘yib, birdan Qozog‘istonga – Marhamat ammamnikiga ketadigan bo‘lib qoldi. “Opa, bitta nonxo‘r ko‘paydi, endi men ketmasam bo‘lmaydi”, – deganini eshitib qoldim. Birovga yuk bo‘lib yashash qanaqaligini men yaxshi bilaman. Dadamning ota-onalari olamdan o‘tgach, Saodat ammam bilan G‘anijon amakim Tursun ammamning qo‘lida qolgan. Shungami, ammam G‘anijon amakimni Qozog‘istonga jo‘natgisi yo‘q. Saodat opam bo‘lsa: “Ketmang, aka, ketmang”, – deb uvvos solib yig‘lab yotibdi. Saodat opam ozg‘in, qiltiriq. Shunday qaqqshab yig‘lardiki, shaytonlab qoladimi

килтирик. Шундай қақшаб йиғлардики, шайтонлаб қоладими деб кўрқдим. Шу туришда ўзимни ўзим ёмон кўриб кетдим. Мен келдим-у, тинчлиги бузилди. Турсун аммам Саодат опамни юпатмоқчи бўлди: “Йиғлама, синглим, йиғлама, балки аканг у ёқларда ўқир, бирон-бир хунарлик бўлар, бетта нима бор кетмондан бўлак?” Бу гапга ўзлари ҳам ишондилар, шекилли, Ғанижон амакимга “шунақами” дегандек қаради. Ғанижон амаким бўлса шоша-пиша ўша ёқда поезд ҳайдашга ўқимоқчилигини айтди. Амаким узун бўйли, ориқ, бирон-бир иш қилмаса тура олмайдиган уринчоқ одам эди. Уринчоқлиги учун ҳам аммамдан кўп гап эшитарди...

Шундай қилиб, Ғанижон амаким узил-кесил кишлокдан кетадиган бўлди. Кузатмоқчи бўлиб у кишига эргашдим. Нимагадир индамадилар. Биз жимгина кўчадан юриб бориб, мозортепага бурилдик. Қабрлар усти баҳор майсалари билан қопланган, у ер-бу ерда қоқигуллар йилт этиб кўзга ташланади. Офтоб одамга хуш ёқтириб қиздиради. Бўзсув тарафдан шамол эсиб юзга муздек урилади. Қабристон жимжит, фақат бир жуфт сўфитўрғайгина тепамизда чулдираб турибди. Бир қабр олдида тўхтадик. Ғанижон амаким чўккалаб, Қуръон ўқиди. Қўлини очиб, дуо қилди. Мен ҳам эргашдим. Кейин ўтирган жойида одамнинг раҳмини келтириб шилқ-шилқ йиғлади.

– Бу дадамнинг гўри, йўқолиб кетмасин деб мана бу тошни қўйганман, – деб отнинг бетидек япалоқ тошни кўрсатди. – Сен энди уйнинг эркагисан, тез-тез бувангнинг бошига келиб Қуръон ўқиб тур, хўпми?

Мен дўппайиб турган қабрларга қараб бошқаларида бунақа тош йўқлигини пайқайман, бу ерга қайси томондан кириб келишни ҳам мўлжаллайман. Амаким орқасидан эргашганимда нимага индамаганини энди тушундим. Биз яна кўчага чиқдик. Қабристоннинг атрофи ўралмаган, тор кўча уни чоратрофдан ажратиб турарди. Амакимнинг ноиложлик-

deb qo‘rqdim. Shu turishda o‘zimni o‘zim yomon ko‘rib ketdim. Men keldim-u, tinchligi buzildi. Tursun ammam Saodat opamni yupatmoqchi bo‘ldi: “Yig‘lama, singlim, yig‘lama, balki akang u yoqlarda o‘qir, biron-bir hunarlik bo‘lar, betta nima bor ketmondan bo‘lak?” Bu gapga o‘zlari ham ishonidilar, shekilli, G‘anijon amakimga “shunaqami” degandek qaradi. G‘anijon amakim bo‘lsa shosha-pisha o‘sha yoqda poezd haydashga o‘qimoqchiligini aytdi. Amakim uzun bo‘yli, oriqlik, biron-bir ish qilmasa tura olmaydigan urinchoq odam edi. Urinchoqligi uchun ham ammamdan ko‘p gap eshitardi...

Shunday qilib, G‘anijon amakim uzil-kesil qishloqdan ketadigan bo‘ldi. Kuzatmoqchi bo‘lib u kishiga ergashdim. Nimagadir indamadilar. Biz jimgina ko‘chadan yurib borib, mozortepaga burildik. Qabrlar usti bahor maysalari bilan qoplangan, u er-bu erda qoqigullar yilt etib ko‘zga tashlanadi. Oftob odamga xush yoqtirib qizdiradi. Bo‘zsuv tarafdin shamol esib yuzga muzdek uriladi. Qabriston jimjit, faqat bir juft so‘fito‘rg‘aygina tepamizda chuldirab turibdi. Bir qabr oldida to‘xtadik. G‘anijon amakim cho‘kkalab, Qur‘on o‘qidi. Qo‘lini ochib, duo qildi. Men ham ergashdim. Keyin o‘tirgan joyida odamning rahmini keltirib shilq-shilq yig‘ladi.

– Bu dadamning go‘ri, yo‘qolib ketmasin deb mana bu toshni qo‘yganman, – deb otning betidek yapaloq toshni ko‘rsatdi. – Sen endi uyning erkagisan, tez-tez buvangning boshiga kelib Qur‘on o‘qib tur, xo‘pmi?

Men do‘ppayib turgan qabrlarga qarab boshqalarida bunaqa tosh yo‘qligini payqayman, bu yerga qaysi tomondan kirib kelishni ham mo‘ljallayman. Amakim orqasidan ergashganimda nimaga indamaganini endi tushundim. Biz yana ko‘chaga chiqdik. Qabristonning atrofi o‘ralmagan, tor ko‘cha uni chor-atrofdan ajratib turardi. Amakimning noilojlikdan bizni tashlab ketayotgani sezilib turardi. U mozortepadan turib

дан бизни ташлаб кетаётгани сезилиб турарди. У мазортепадан туриб қишлоққа ғалати қилиб бир қарадида, оғир хўрсинди. Кейин менга:

– Кел, энди эркакчасига хайрлашамиз, – деб қўл чўзди. Қўл ташладим. Кафтим амакимнинг кафтлари орасида йўқолди. Қачон менинг ҳам қўлларим шунақа кучли бўлар экан, деб ўйлаб қолдим. Хайрлашдик. Амаким шартта ўгирилиб, худди орқасига қараса кетгиси келмай қоладигандек тез-тез юриб кетди. Юрагим эзилиб, кўзимга ёш тўлди. Уйга қайтйпман-у, дўппайиб турган қабр ва от бетидек япалоқ тош кўз олдидан нари кетмайди. Бувамни мен кўрмаганман, кўрган бўлсам ҳам эслай олмайман. У киши ҳақида дадам кўп гапирарди. Уйлари Андижон шаҳрини кесиб ўтган катта анҳор бўйида бўлган экан. Бувам анҳор устига бир эмас, тўққизта атлас тўкийдиган дўконлар курдирган. Ипакларга сувнинг салқини уриб, энг чиройли саккиз тепки, ўн икки тепки атласлар шу дўконларда тўқилган. Атласларнинг довуғи Қашқарга, ундан нари Хитойгача етиб борган. У пайтда Туркистонни ўрислар босиб олган, ўрислар орасидан Ленин деганлари чиқиб, кўзгалон қилиб, бойларни душман сифатида тугата бошлагач, бир кўнгилсизликни сезган бувам бўйлари етиб қолган Махфират, Мўътабар, Марҳамат исмли кизларини Асака, Шаҳрихон атрофидаги танишлариникига қочирган. Дадам, Турсун аммам ёш, Ғанижон амаким йўрғакда бўлган. Қиш кунларининг бирида бир қанча оилалар қатори уларни қизил вагонга уриб, Сибирга сургун қилишган. Поезд Қовунчидан ўтиб (ҳозирги Янгийўл), Йўғонтепа деган жойда қорнинг калинлигидан юра олмай тўхтаб қолган. Сургун қилинганлар кечаси совуққа қотиб ўлмасин деб темир йўл яқинидаги хонадонларга туширилган ва кимки уларни қочириб юборса, ўрнига ўзи кетади, деган кўрқитув бўлган. Бувим Ғанижон амакимнинг кўрпачаси орасига анчагина тилла тангаларни пахтага қўшиб тикиб юборган экан. Ўша тилла тангалар асқатади. Уни соқчиларга бериб, қор ёғиб турган

qishloqqa g'alati qilib bir qaradi-da, og'ir xo'rsindi. Keyin menga:

– Kel, endi erkakchasiga xayrlashamiz, – deb qo'l cho'zdi. Qo'l tashladim. Kaftim amakimning kaftlari orasida yo'qoldi. Qachon mening ham qo'llarim shunaqa kuchli bo'lar ekan, deb o'ylab qoldim. Xayrlashdik. Amakim shartta o'girilib, xuddi orqasiga qarasa ketgisi kelmay qoladigandek tez-tez yurib ketdi. Yuragim ezilib, ko'zimga yosh to'ldi. Uyga qaytyapman-u, do'ppayib turgan qabr va ot betidek yapaloq tosh ko'z oldimdan nari ketmaydi. Buvamni men ko'rmaganman, ko'rgan bo'lsam ham eslay olmayman. U kishi haqida dadam ko'p gapirardi. Uylari Andijon shahrini kesib o'tgan katta anhor bo'yida bo'lgan ekan. Buvam anhor ustiga bir emas, to'qqizta atlas to'qiydigan do'konlar qurdirgan. Ipaklarga suvning salqini urib, eng chiroyli sakkiz tepki, o'n ikki tepki atlaslar shu do'konlarda to'qilgan. Atlaslarning dovrug'i Qashqarga, undan nari Xitoygacha yetib borgan. U paytda Turkistonni o'rislar bosib olgan, o'rislar orasidan Lenin deganlari chiqib, qo'zg'alon qilib, boylarni dushman sifatida tugata boshlagach, bir ko'ngilsizlikni sezgan buvam bo'ylari yetib qolgan Maxfirat, Mo'tabar, Marhamat ismli qizlarini Asaka, Shahrixon atrofidagi tanishlarinikiga qochirgan. Dadam, Tursun ammam yosh, G'anijon amakim yo'rgakda bo'lgan. Qish kunlarining birida bir qancha oilalar qatori ularni qizil vagonga urib, Sibirga surgun qilishgan. Poyezd Qovunchidan o'tib (hozirgi Yangiyo'l), Yo'g'ontepa degan joyda qorning qalinligidan yura olmay to'xtab qolgan. Surgun qilinganlar kechasi sovuqqa qotib o'lmasin deb temiryo'l yaqinidagi xonadonlarga tushirilgan va kimki ularni qochirib yuborsa, o'rniga o'zi ketadi, degan qo'rqituv bo'lgan. Buvim G'anijon amakimning ko'rpachasi orasiga anchagina tilla tangalarni paxtaga qo'shib tikib yuborgan ekan. O'sha tilla tangalar asqatadi. Uni soqchilarga berib, qor yog'ib turgan yarim kechada ochiq dalaga qarab

Bu tanishuv parchasidir. Asarning to'liq
versiyasi

<https://kitobxon.com/oz/asar/5160>
saytida.

Бу танишув парчасидир. Асарнинг
тўлиқ версияси

<https://kitobxon.com/uz/asar/5160>
сайтида.

Это был ознакомительный отрывок.
Полную версию можно найти на сайте
<https://kitobxon.com/ru/asar/5160>